

Studieresa till Belgrad och Sarajevo

Poster om apotekspersonalens strejk i Sarajevo.

Av Maja Ljutic Loberg och Johanna Morgensterns

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Studieresa till Belgrad och Sarajevo	4
Bakgrund	4
Genomförda aktiviteter.....	4
Presentation	5
Belgrad.....	6
Barnhemmet.....	6
Nezavisnost	8
Socialarbetarförbundet i Belgrad	12
Sarajevo	15
Kvinnosektionen vid Savez Sindikata	15
SUFBIH	20
Reflektioner	24

Sammanfattning

Vi, Maja Ljutic Loberg och Johanna Morgensterns, genomförde vår studieresa till Belgrad och Sarajevo under perioden 30 oktober - 3 november 2017. Syftet var att träffa fackliga kollegor som arbetar med motsvarande medlemsgrupper som vi inom Akademikerförbundet SSR, men även ländernas motsvarighet till Saco. Dessutom ville vi närmare titta på kvinnors villkor och situation i arbetslivet samt hur fackföreningar arbetar med den typen av frågor.

Under resan träffade vi representanter från enskilda fackförbund, paraplyorganisationer, samt kvinnosektioner. Vi fick även möjlighet att besöka ett barnhem i Belgrad.

Det visade sig att fackförbunden i Serbien och Bosnien i mångt och mycket kämpade med samma frågor. Man brottades med att få fler medlemmar och att de skulle våga engagera sig fackligt, då många arbetsgivare utsatte fackligt aktiva för repressalier. Man försökte hitta lösningar på arbetsrättsliga frågor och rättigheter, där man ofta var motarbetad av både stat och arbetsgivare. Man letade lösningar på ekonomisk finansiering, så att de fackligt aktiva inte skulle behöva jobba fackligt på sin fritid. Även kvinnosektionerna stod inför samma problem i de båda länderna, där ett av de största problemen var rätten till föräldraledighet utan repressalier, samt att få fler kvinnor på höga poster i samhället.

De personer vi träffade var alla mycket positiva till vår kontakt och till ett fortsatt samarbete. De såg Sverige som ett land som kommit långt gällande fackligt arbete, jämställdhet och välfärd.

Vad vi framför allt tar med oss från resan är vikten av det fackliga arbetet och hur snabbt alla de rättigheter som arbetstagare har idag, kan försvinna. I mångt och mycket handlade det om det grundläggande fackliga arbetet och de arbetsrättsliga rättigheter som vi idag tar för givna i Sverige.

Studieresa till Belgrad och Sarajevo

Den 30 oktober 2017 flög vi till Belgrad och påbörjade vår studieresa. Resan avslutades i Sarajevo den 3 november 2017. Syftet med vår studieresa var att träffa fackföreningar som arbetar med motsvarande medlemsgrupper som vi inom Akademikerförbundet SSR, men även andra Sacoförbund. Dessutom ville vi närmare titta på kvinnors villkor och situation i arbetslivet samt hur fackföreningar arbetar med den typen av frågor. Dock kom våra möten med fackligt engagerade att även handla om betydligt bredare fackliga frågor. Syftet med resan var även att titta på hur socialarbetares situation ser ut och hur det sociala arbetet var organiserat. I Serbien fick vi kontakt med ett förbund som organiserar endast socialarbetare, men i Bosnien och Hercegovina fanns inte någon sådan motsvarighet, utan där träffade vi ett förbund som organiserar tjänstemän i offentlig sektor i stort. I både Serbien och Bosnien träffade vi två huvudorganisationer och deras respektive kvinnosektioner.

Vi kommer att presentera vår rapport för Sacorådet i Göteborgs Stad, för Akademikerförbundet SSR's styrelse i Göteborgs Stad och för Akademikerförbundet SSR's regionförening i Göteborg. Vi planerar också att anordna en temaföreläsning kring internationellt arbete för Sacos skyddsombud i Göteborgs Stad.

Bakgrund

Bosnien-Hercegovina och Serbien är idag två grannländer, men var delar av forna Jugoslavien fram till 90-talets början. Efter kriget i respektive land finns det fortfarande starka fackföreningar, men de flesta har brutit sig loss från staten och beskriver sig själva som fristående och partipolitiskt obundna.

När det gäller ekonomi så befinner sig både Serbien och Bosnien-Hercegovina i ett svårt läge. Båda länderna präglas av mycket hög arbetslöshet. Många unga lämnar landet efter utbildning, på grund av den höga arbetslösheten och de låga lönerna.

Enligt Union to Unions hemsida har det i Serbien skett en omfattande privatisering och man har sålt ut tidigare statliga företag. Ekonomin är körd i botten efter kriget och landet lider av omfattande korruption. Många unga och högutbildade flydde Serbien under Balkankriget och lämnar landet även idag, vilket har lett till att det råder brist på kvalificerad arbetskraft.

Union to Union skriver även att Bosnien-Hercegovina redan innan kriget var en av de fattigaste delarna av forna Jugoslavien. Kriget gjorde den ekonomiska situationen ännu svårare och förstörde landets infrastruktur. Det är vanligt att anställda inte får lön, då arbetsgivaren inte har råd att betala ut denna. Det har gjorts omfattande privatiseringar, vilket har lett till att statliga företag lämnats till privata ägare, som inte tar hänsyn till de arbetsrättsliga lagar som finns och motarbetar facken. På grund av de ökande motsättningarna på arbetsmarknaden har antalet strejker ökat.

Vi blev intresserade av vad som hänt med dessa länders fackförbund efter att de lämnat staten, samt hur det har gått för dem i deras arbete. Då det fackförbund som vi båda tillhör till stor del har medlemmar som arbetar med socialt arbete, väcktes också ett intresse av att se hur fackföreningarna kan påverka välfärden och det sociala arbetet i länderna.

Genomförda aktiviteter

Vid vårt besök i Belgrad träffade vi Mirjana Veljovic, ordförande för Sindikat zaposlenih u socialnoj zastiti RS, som är socialarbetarnas fackförbund i Serbien. Vi träffade även två av hennes

medarbetare, juristen Marija Jovanovic och socialarbetaren Branislav Janković. Mirjana tog med oss till ett barnhem, där vi fick se hur barnen hade det, samt prata med ansvariga och anställda om förutsättningarna de arbetade utifrån. Vi fick även följa med på ett traditionellt firande, då det var Alla helgons dag. Vi träffade också Jasminka Maric, ordförande för kvinnosektionen vid fackförbundet Nezavisnost, samt några av hennes kollegor från förbundets olika grenar.

I Sarajevo träffade vi Lejla Causevic-Suceska, ordförande för kvinnosektionen vid huvudorganisationen Savez Sindikat, samt hennes kollega Selma Bogilovic, koordinator för kvinnoforum vid Savez Sindikat. Vi besökte även Samostalni sindikat drzavnih sluzbenika i namjestenika u organima drzavne sluzbe, sudskoj vlasti i javnim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine (SUFBIH) som är statligt anställda tjänstemäns fackförbund. Vi träffade där vice ordförande Adil Aljic, samt två förtroendevalda; juristen Visnja Ljubijankic och Senad Memic som var professor i pedagogik.

Vi blev mycket väl mottagna av alla och våra besök uppskattades mycket. Alla ville gärna se framtida samarbeten och ville ta lärdom av hur vi i Sverige arbetar fackligt och arbetsrättsligt.

Presentation

Vi är Maja Ljusic Loberg och Johanna Morgensterns. Maja är utbildad statsvetare, har arbetat som handläggare för Göteborgs Stad och är idag kommunombud för Akademikerförbundet SSR i Göteborgs stad på heltid. Johanna Morgensterns är utbildad socionom och har arbetat vid socialtjänsten som socialsekreterare. Idag arbetar Johanna halvtid som kommunombud för Saco i Göteborgs stad och halvtid som kommunombud för Akademikerförbundet SSR i Göteborgs stad.

Belgrad

Vi landade i Belgrad som är Serbiens huvudstad, med cirka 1,2 miljoner invånare. Taxichauffören som körde oss till hotellet visade sig tala flytande engelska och frågade om vi ville att han skulle berätta lite om Belgrad. Hela resan från flygplatsen till hotellet pratade han oavbrutet och berättade om läget i Belgrad och landet. På väg in i staden åkte vi förbi en byggnad som han berättade symboliserar de två delar som Belgrad består av; den gamla och den nya, samt de broar som går mellan delarna. Han berättade att utländska företag köper upp inhemska företag och kör dem i botten. Vidare att folket väljer premiärminister som i sin tur utser president. Mannen som nu är president valde en premiärminister som gör allt han vill att hon ska göra. Chauffören berättade att den han ser som den bästa tänkbara ledaren är Putin, då han är en person som står upp för sitt land. Chauffören berättade att delar av befolkningen fortfarande var upprörda över Natos attack mot landet under Balkankriget. Han pekade ut två bombade byggnader som inte återställts utan som är tänkta som ett minne av det som Nato utsatte dem för.

Bombade hus som minnesmärke från kriget.

Bron i Belgrad som symboliserar stadens två sidor.

Barnhemmet

Mirjana Veljovic, ordförande för socialarbetarfacket, och hennes engelsktalande dotter hämtade upp oss vid vårt hotell och tog med oss till ett barnhem i Belgrad. Barnhemmet hade plats för 150 barn i åldern 0-18 år och var främst för barn med något funktionshinder, men även för andra barn. De flesta barnen var på barnhemmet på grund av missförhållanden i hemmet. Då vi var på besök bodde cirka 200 barn där, alltså cirka 50 fler barn än vad man egentligen hade plats för. Tanken var att de barn som kom dit skulle vara där tillfälligt, i väntan på familjehem, men tyvärr blev många barn kvar där ända tills de blev vuxna. Detta trots att det går emot lagen dels att ha barn boendes på barnhem längre än tre år och dels att ha barn placerade tillsammans med vuxna. Det var extra svårt att hitta familjehem till de barnen med funktionshinder och därför blev ofta just de barnen kvar länge. En del

av barnen på barnhemmet adopterades till andra länder, då framför allt Sverige och USA. Barnhemmet fungerade även som ett rehabiliteringshem för barn som behövde komma till Belgrad för behandling eller operation. Dessa barn bodde tillfälligt på hemmet under tiden de rehabiliterades och flyttade sedan tillbaka till sina föräldrar.

Barnen var indelade i grupper om cirka åtta till tio barn och de tillbringade större delen av dagen med varandra. Det behövdes fem anställda för att täcka upp kring en grupp barn. De flesta anställda var utbildade sjuksköterskor, men man hade även några pedagoger anställda. Målet var att varje sjuksköterska skulle ha huvudansvar för två barn, för att få kontinuitet, men detta var svårt att uppnå. Det saknades 60 sjuksköterskor för att kunna nå upp till de mål man hade satt upp, men man hade anställningsstopp och saknade även de resurser som krävdes för att ha råd att anställa fler. Eftersom verksamheten var underbemannad hade personalen svårt att ta ut sin semester, som låg mellan 30-40 dagar. De flesta arbetade dessutom övertid som de också hade svårt att ta ut.

Barnhemmet låg inom en statlig myndighet och det mesta var statligt finansierat. Barnhemmet var tvunget att ha ett visst antal barn placerade för att få bidrag till verksamheten, men detta antal gick emot det mål som de själva ville uppnå med färre barn och högre personaltäthet. Verksamheten fick inte heller tillräckligt med pengar för varje placerat barn. Den ersättningen de fick täckte inte alla kostnader, berättade personalen.

Vad gäller arbetsförhållanden så upplevde personalen att utvecklingen framåt skedde alldeles för långsamt och arbetsförhållandena speglade vilken eller vilka ministrar som satt på makten. De sjuksköterskor som arbetade på barnhemmet omfattades av ett kollektivavtal som reglerade deras arbetstid, medan pedagogerna inte omfattades av samma avtal. Vid en inspektion av ett annat barnhem i Belgrad framkom att det på natten endast fanns en anställd på 80 barn. Inspektionen konstaterade att detta utgjorde fara för barnen, men samtidigt hade chefen ett krav på sig att skära ner personalstyrkan med 15 personer. Om det vid en inspektion framkom missförhållanden, kunde ett barnhem stängas eller en personal avskedas. De som genomförde inspektionerna hade stora befogenheter.

Under barnhemmets organisation fanns fältassistenter som åkte hem till föräldrar och familjer för att ge familjebehandling, så att barn som omhändertagits skulle kunna återvända hem. Det kunde vara olika typer av problematik i familjen, till exempel missbruk och våld. Från och med december 2017 skulle det dock inte längre finnas finansiering för att ha kvar fältassistenterna.

Vi fick möjlighet att gå upp till den våning där de minsta barnen var. Där fanns flera större rum och barnen var åldersindelade. I det första rummet fanns barn mellan ett och tre år. Det var cirka tio barn i rummet och en personal. Barnen klättrade och klängde på personalen. I rummet fanns lika många sängar som barn. Där fanns många böcker och mycket leksaker. Alla barn var hela och rena och såg välnärda ut. Vi funderade på hur en enda personal skulle kunna se till alla dessa barns behov och vem som tog över när personalen till exempel behövde gå på toa.

Vi gick vidare till andra rum där det fanns mindre barn, under ett år. I ett rum låg flera barn och sov i sängar. I ett annat fanns de allra minsta, bara några månader gamla. Några var vakna. Vi fick veta att dessa minsta barn fick vara placerade på barnhem i högst tre månader. Tankar väcktes om hur barnen fick den stimulans och närhet de behövde. Även om personalen var professionell och kärleksfull och gav barnen så mycket tid och närhet som möjligt, blev det tillräckligt?

Vi gick även till den våning där barn med funktionshinder var. Här var personaltätheten betydligt högre och barngrupperna mindre. En liten pojke på cirka fyra år kom fram och kramade om oss. Personalen skojade med honom och lyfte upp honom i famnen. De berättade att han var en riktig glädjespridare och mycket kramig. Chefen pratade med en liten flicka och lyfte upp henne i famnen. Flickan reciterade dikter som hon hade lärt sig. Personalen berättade att flickan fått flera ben brutna och krossade under fosterstadiet och att hon därför genomgått flera operationer. Anledningen till att hon var på barnhemmet var att hennes föräldrar bodde långt från Belgrad och att de inte kunde få den vård flickan behövde på hemorten. Därför bodde flickan på barnhemmet under rehabiliteringen. Man trodde att hon snart skulle kunna återvända hem till föräldrarna, då rehabiliteringen gått bra.

Personal från barnhemmet, Maja, Johanna, samt Mirjana Veljovic, ordförande för socialarbetarförbundet

Nezavisnost

Enligt Union to Union's hemsida är Serbien det land i östra Europa där fackföreningarna har spelat störst roll för utvecklingen i samhället. Ungefär hälften av alla med anställning är fackligt anslutna. Den fackliga rörelsen är dock splittrad och uppdelad i en gammal och en ny struktur. Nezavisnost är en del av den nya strukturen, är frikopplat från staten och var en av krafterna som avsatte Slobodan Milosevic. Nezavisnost har framför allt medlemmar med kvalificerad utbildning, till exempel lärare, men organiserar alla från vårdbiträden till jurister. Man har cirka 120 000 medlemmar.

Vi träffade fem kvinnor från Nezavisnost. Förbundet har tio grenar; hälsa, utbildning, media, kultur, handel, turism, juridik, militär, trafik och kommunikation. I alla grenar finns sedan 1998 kvinnosektioner. Man organiserar inte chefer, men de kan dock vara medlemmar. De kvinnor vi träffade var alla engagerade i förbundets olika kvinnoätverk. Kvinnoätverken arbetar förebyggande mot våld och mobbing, genom utbildningsseminarium om nya lagar, med mera. Det finns ett kollektivavtal gällande kvinnors ställning på arbetet. Man arbetar mycket för att tillvarata

kvinnors rättigheter och intressen, både i kollektivavtal och andra avtal. Man har många internationella kontakter med stort intresse av samarbete.

Kvinnorna berättade att de under åren 2016-2018 har en kampanj som handlar om att man vill stoppa våldet på arbetsplatserna. Det gäller både det våld som kvinnor utsätts för och våldet män utsätts för. Alla organisationer har varit delaktiga i detta och man har även haft internationellt samarbete där man varit i Makedonien. Kampanjen handlar inte bara om fysiskt våld utan även om alla typer av psykiskt våld; verbala hot, press, förflyttningar, förfördelning, repressalier, både från chefer och mellan arbetstagare. Exempel på detta kunde vara att man ofta inom privata företag blir avskedad när man kommer tillbaka från en sjukskrivning. Inom kultur kunde det handla om att man blev åsidosatt och inte fick roller. Under 2010 hade man 77 fall av våld. 58 % var riktat mot kvinnor och 42 % mot män. Man såg att det idag framför allt handlade om psykiskt våld och förfördelning. För varje år gör förbundet en årsplan, som handlar om de behov som man ser och behöver arbeta med. Till exempel har man sett ett behov av att nå utanför städerna och har därför haft seminarium på landsbygden.

Inom det offentliga har kvinnor och män idag samma löner, men dock är det så att ju högre upp i organisationerna man kommer, desto färre kvinnor hittar man. Inom sektor utbildning är 80 % kvinnor, men bland cheferna i sektorn är det bara 30 % kvinnor. De berättade att det finns fall där kvinnor fått skriva på avtal om att de inte ska bli gravida. Detta är dock olagligt, men man kommer runt detta då kvinnor får skriva på blanco-avtal. Det går på så sätt inte att komma åt detta problem. Det är olagligt att spela in samtal i ett rum om inte alla i rummet har godkänt det, så det är inte heller ett sätt att komma åt problemet. Lagstiftandet gällande jämställdhet har hamnat inom den sektor som arbetar med infrastruktur, då det är där det finns en kvinnlig minister. En lagstiftning om jämställdhet mellan könen, där lika lön bland annat togs upp, avslogs av flera, bland annat det ministeriet som skulle arbeta fram den nya lagstiftningen.

Tidigare hade man stängda möten där kvinnosektionerna inte släpptes in. Numera inkluderas man i samarbete och de möten som hålls är öppna.

Inom sektor socialtjänst/hälso- och sjukvård är nio till tio procent ej anslutna till facket. Inom sektor utbildning är 25 % anslutna. Det är inom dessa sektorer som anslutningsgraden är som högst. IT-sektorn är den sektor där minst antal är organiserade fackligt. På golvet inom industrin är det stämpelklockan som styr. Av alla med anställning är cirka 50 % anslutna till facket. De senaste fyra åren har det blivit svårare att få medlemmar på grund av okunskap hos cheferna. Detta gäller framför allt för utländska företag, men även inom det offentliga. Man har haft fall där chefer sagt att man förlorar arbetet om man inte går ur facket. En annan svårighet är att det kan vara många olika fackförbund på samma arbetsplats, även små, vilket gör arbetstagarna splittrade. Man förlorar därmed makten vid förhandlingar och det blir svårt att göra något gemensamt.

En av kvinnorna berättade att hon för tio år sedan var med i ett projekt där man hade samarbete med Kommunal i Sverige. Det var ett kvinnonätverk som handlade om kvinnors ställning på arbetsmarknaden och inkluderade allt, från gatuarbete till vårdbiträden. Projektet omfattade cirka 1200 kvinnor i sex olika städer. Bakgrunden till projektet var att under en privatisering av textilindustri och banker i Serbien behövde många kvinnor stöd, då de blev av med sina arbeten. Den välfärd som tidigare fanns i landet förlorades i och med denna privatisering. Detta drabbade framför allt kvinnor negativt. Besöket i Sverige handlade mycket om att samla argument till

kvinnosaksfrågorna. Man såg att diskussionsklimatet i Sverige var betydligt mer öppet än i Serbien. Man samarbetade även mycket kring kollektivavtal. En av sakerna som imponerade var att politikerna i Sverige var "vanliga" människor.

Möte med Nezavisnost. Med på bilden är Jasminka Maric, ordförande i kvinnosektionen, Violeta Gojković, vice ordförande i kvinnosektionen, Ana Korać, sekreterare i förbundet för hälsa och socialt arbete, Nadežda Đuričić, vice ordförande i förbundet för hälsa och socialt arbete, Jelena Radović, sekreterare i lärarnas fackförbund.

Kvinnorna vi träffade berättade att det största problemet som fackförbundet brottas med är att kompetent personal, framför allt inom hälso- och sjukvården, åker utomlands. Detta på grund av de dåliga löner och arbetsförhållanden som råder i Serbien. De dåliga arbetsförhållandena visar sig genom att det inte går att få tillsvidareanställning på grund av beslut om ett anställningsstopp som ska pågå i fyra år. Detta är dock emot lagen. En sjuksköterska kan vara anställd på ett sjukhus, men under sin arbetsdag åka runt till fyra olika sjukhus och arbeta. Arbetssituationen försvåras även av att det är många som går i pension. Sjukvården fungerar inte och ofta får sjukvårdspersonal ta emot dubbelt så många patienter mot vad de egentligen ska. Gynekologer ska egentligen ha 30-35 patienter på en dag, men kan ha mellan 70-80 undersökningar per dag. Det är även brist på material inom sjukvården, samt brist på tid att hinna avsluta operationer så som man ska, vilket får ödesdigra konsekvenser. På en ortopedavdelning kan det på sex patienter vara en personal, som arbetar 12-timmarspass. I mötet berättade de att hälsotillståndet hos medborgarna är dåligt. Många har diabetes och många drabbas av hjärnblödning. Det finns en stor stress kring hur man ska kunna försörja sig. Det är dock inte bara akademiker som flyr landet. Ett stort problem är att många busschaufförer flyttat utomlands. Regeringen försöker att ta in utländsk arbetskraft, framför allt inom bygg och IT.

I mötet fick vi veta att minimilönen i landet generellt är 200 euro. Socialbidraget ligger på 240 euro. En sjuksköterska med 30 års erfarenhet har en lön på 300 euro, ob inräknat. En läkare med tio års erfarenhet har 700 euro i lön. En lärare i Serbien har i årslön lite mer än vad en lärare i Sverige har i månadslön. Dagens kan kosta 70 euro i månaden.

I mötet berättade de att ett stort problem i landet är att inte heller de som stiftar lagarna följer dem. Det finns olika instanser som ska kontrollera att lagar och regler följs, till exempel ett Arbetsmiljöverk. Men inte heller dessa instanser följer de regler och lagar som finns. Den största oron fackförbundet har är att landet utvecklas mer och mer mot osäkra anställningar och arbetsförhållanden. Egentligen får bara tio procent av de anställda ha tillfällig anställning, men verkligheten är att man har många bemanningsföretag och tillfälligt anställda. De anställda i bemanningsföretag får ofta lägre lön än minimilönen. Många privata företag är kopplade till någon politiker och statligt anställda måste vara med i något regeringsparti. Korruptionen i landet är omfattande.

Nezavisnost är ett av de två fackförbund som kan förhandla på nationell nivå. När det gäller frågan om professionsförbund sa de kvinnor vi träffade att det blir en splittrande kraft istället för en enande. Det blir många små enheter istället för en stor. Ibland går dock många förbund samman, vid större aktioner eller frågor, samt vid den 1 maj.

Fackförbunden har forum för att tillsammans med ansvariga politiker och arbetsgivare försöka komma fram till nya bestämmelser och lagar, vilket kvinnorna vi träffade tyckte var bra. Dock berättade de att det bara är cirka tio procent av det som man kommer fram till som verkligen blir lagar. För att ett kollektivavtal ska börja gälla måste det ha regeringens godkännande. Det är tänkt att det ska vara en social dialog mellan fack, arbetsgivare och lagstiftare, men detta fungerar inte. Det finns mycket bra och relevant lagstiftning, man har till exempel en lag som påminner om vår LAS, men man lever inte upp till dem och följer inte lagarna. Arbetsrättsliga juridiska processer pågår mycket länge, fem till tolv år. Även om facket har rätt i en arbetsrättslig fråga, måste man ta omvägar vilket försvårar alla processer. En kollega till en av kvinnorna, som råkade ut för olaglig uppsägning hade en process som pågick i 12 år. Även om man vinner processen så är ersättningen väldigt liten. Detta gör att få väljer att driva processer. Det finns förhandlingsråd där man kan göra upp istället för att gå till juridisk process. Detta är lättare och går fortare.

Det är svårt för de fackligt aktiva att hinna med allt som måste göras, då de är få som måste dela sig på många olika uppdrag och arbetsuppgifter. De som är anställda av utländska företag behöver vara extra modiga för att våga utföra fackligt arbete, då de inte har samma rättigheter. Anställda på Fiat genomförde en laglig strejk, då de inte fått löner, inte kunde ta ut semester, med mera. Premiärministern sa då att man skulle sätta sig och förhandla med arbetsgivaren om de slutade strejka. Det är även tydligt att de utländska företagen har andra regler i Serbien än i hemlandet. Som exempel nämns ett stort internationellt svenskt företag, där ingen vågar vara fackligt ansluten.

Staten går in och ger de utländska företagen i landet 7000-10 000 dinarer per anställd serb. Staten betalar därmed lönen för de anställda i cirka fyra år, då lönen är 200-250 euro. Tanken från staten är att detta ska uppmuntra utländska företag att etablera sig i landet och att det ska stimulera handeln. Detta blir dock inte verklighet, då lönen i realiteten är betydligt lägre än överenskommet, så låg att man inte har råd att handla mer än det allra mest nödvändiga.

En annan stor utmaning för förbundet är finansiering av det fackliga arbetet. Förbundet hyr huset där de har sitt kontor och det betalas av medlemmarna. Medlemsavgiften är en procent av nettolönen. Av dessa pengar går 21 % till centralt arbete, 44 % till förbundet och 35 % till de förtroendevalda. Eftersom lärare har extra svårt att utföra fackligt arbete på arbetstid så får de upp till 12 % mer i lön för att göra detta utanför arbetstid. De första tio åren efter att förbundet bildats, kunde man erbjuda alla gratis telefonrådgivning, för att locka medlemmar. Men detta har man inte möjlighet till idag, dels utifrån ekonomi och dels utifrån personal, så nu ger man endast rådgivning till medlemmar.

Kalemegdan, ett fort i centrala Belgrad.

Socialarbetarförbundet i Belgrad

Vi träffade Mirjana Veljovic, ordförande i socialarbetarförbundet, vid två tillfällen. Dels då hon tog med oss till barnhemmet och dels då hon tog med oss till sitt kontor där vi fick träffa hennes två medarbetare. Hon delgav oss information om förbundet som hon representerar och det arbete som de bedriver. Förbundet har funnits i 16 år. De tillhörde tidigare det förbund som idag fortfarande är kopplat till staten, men har sedan några år brutit sig loss från det. Ny ordförande väljs var fjärde år. Ordförande väljer sedan vilka två personer som hen ska arbeta tillsammans med. Man har olika huvudsäten olika perioder och just nu är det i Belgrad. I Serbien finns 600 000 personer som arbetar inom socialt arbete. Dessa personer sitter med ett mycket svårt uppdrag, då det i praktiken inte finns någon välfärd i Serbien. Som exempel gavs att i en stadsdel i Belgrad med 47 000 invånare arbetar fyra socialsekreterare med barn, så arbetssituationen är minst sagt ohållbar. Socialsekreterarnas ställning är mycket låg. Inom socialtjänsten arbetar även jurister och vi fick träffa en av dem, Marija Jovanovic, som arbetade fackligt efter arbetstid.

I mötet berättade de att barnbidraget i Serbien är 20 euro. Pappor ska vid separation betala underhållsstöd och man vill lagstifta om att pappor ska kunna stämmas om de ej betalar underhållsstöd. Nu går staten in och betalar underhållsstöd om pappan inte gör det.

Om föräldrar inte kan tillgodose sina barns behov går anhöriga eller socialtjänsten in och tillvaratar barnets intressen. Socialsekreterare företräder barnet i rätten, både under och utanför arbetstid. Socialsekreterare företräder även föräldrarna i rätten vid behov. Man omhändertar barnen omedelbart om de är i fara, men den rättsliga processen kan bli långvarig. Man har ingen nämnd som fattar beslut om omhändertagande av barn, utan det är enhetschefen som gör detta. De vanligaste orsakerna till att man omhändertar ett barn är omsorgsbrist, samt våld, antingen direkt mot barnet, eller mellan föräldrarna. Polisen är med vid omhändertagandet, men det är en bisyssla för polisen och inget som de prioriterar.

Man arbetar för att utöka familjehemsvården, så att de barn som omhändertas inte placeras på barnhem. För tio år sedan fanns ingen ersättning till familjehem, men idag får man ersättning så att det blir som ett jobb. Nackdelen med detta är att många ser det som ett arbete och inte som ett uppdrag. Konsekvensen blir att barnet inte får ett kärleksfullt hem. Liksom i Sverige har barnet en egen socialsekreterare och familjehemmet en annan socialsekreterare.

Med på bilden är Mirjana Veljovic, ordförande för socialarbetarförbundet, hennes två kollegor Marija Jovanovic och Branislav Janković, samt Maja och Johanna.

Vi tog upp frågan om flyktingar och ensamkommande flyktingbarn och fick veta att det finns flyktingar som vistas i Serbien illegalt, men de blir allt färre. Det finns en regel om att lika många som flyttar ut ur landet, får flytta in. Man har fått hjälp av övriga Europa att stärka gränserna. Det finns några flyktingboenden nära gränsen. Serbien är dock inte intressant att stanna i för migranter och flyktingar, då det är så fattigt och arbetslösheten är hög. UNHCR är en partnerorganisation till

serbiska migrationsverket. Migrationsverket, socialtjänsten och volontärer arbetade tillsammans med migranter från Syrien när de var fler och behövde mat och tak över huvudet.

När det gäller äldrevården finns både offentliga statliga och privata äldreboenden. Kostnaden för de olika boendena är samma, men det är skillnad i kvaliteten. De statliga har lång tradition, med läkare och god service. De privata har samma krav på sig, men lever inte upp till dem.

När det gäller vuxna med bekymmer så är de ingens ansvar. De med missbruk hamnar ofta hos sjukvården, men bara om de själva vill. Det finns ett boende för hemlösa i Belgrad. Man har 130 platser, men på vintern är där dubbelt så många. Man får bo där max en månad, men det blir ofta längre.

I dagsläget varierar pensionsåldern, men snart kommer alla att ha samma, 65 år. Just nu kan man gå i pension antingen efter ett visst antal arbetsår, eller vid en viss ålder. Man får ingen pension om man inte har arbetat i minst 15 år. Det finns ingen folkpension i Serbien och för att som pensionär få pengar från socialtjänsten måste man visa på att barnen inta kan stå för föräldrarnas försörjning. Detta kan leda till att man hamnar i rättsliga processer gentemot sina egna barn.

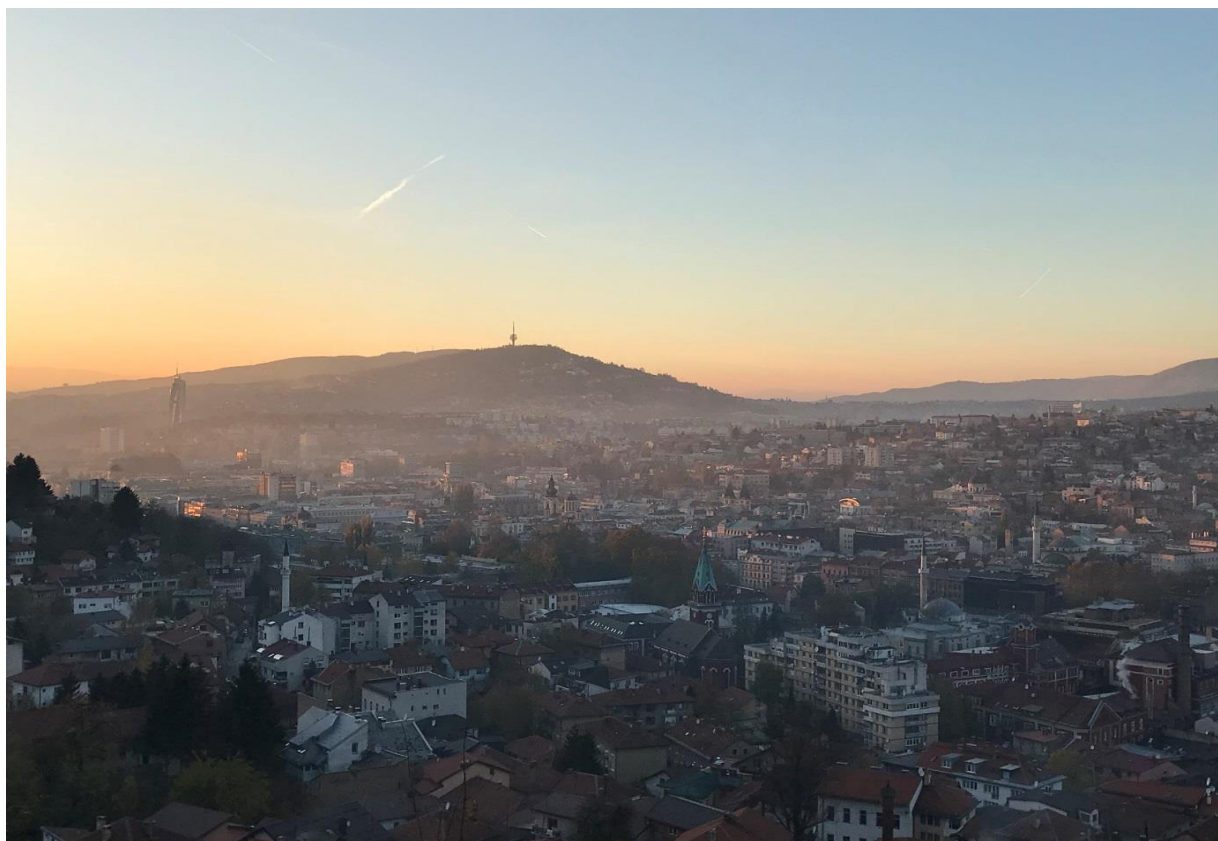
Vi fick många frågor om hur välfärdssystemet och socialtjänsten fungerar i Sverige. Och mycket av tiden gick åt till att svara på frågor och informera om hur det ser ut här hemma. Vi berättade även om Akademikerförbundet SSR och vilka frågor som förbundet driver och har drivit de senaste åren. Det blev tydligt att vi i Serbien och Sverige strävar efter samma mål, både gällande välfärden och fackets ställning och möjlighet att påverka. Dock är det stora skillnader gällande hur långt man har kommit i detta arbete i våra respektive länder.

Vy över floderna Donau och Sava i Belgrad.

Sarajevo

Efter ett par intensiva och spännande dagar i Belgrad flög vi vidare till Sarajevo i Bosnien-Hercegovina. Sarajevo har cirka 640 000 invånare och är alltså en betydligt mindre stad än Belgrad. Den är vackert belägen bland bergen.

Solnedgång över Sarajevo.

Kvinnosektionen vid Savez Sindikata

Vi träffade Lejla Causevic-Suceska, ordförande för kvinnosektionen vid huvudorganisationen Savez Sindikat, samt hennes kollega Selma Bogilovic, koordinator för kvinnoforum vid Savez Sindikat. Savez Sindikat har 25 grenar, vilka är självständiga förbund men ligger inom samma huvudorganisation. Liksom i Sverige är förbunden i Serbien uppdelade geografiskt. Man har kongress dit ordföringar åker. I det beslutande utskottet sitter kvinnosektionen med. Alla 25 grenar har inte kvinnosektioner, men målet är att alla ska ha det och enligt stadgar ska det finnas. Det finns dock sektioner med mindre behov av kvinnosektioner, till exempel sektionen för gruvarbetare, där det endast finns män.

Man organiserar alla, både tjänstemän och de utan akademisk utbildning. Man har cirka 100 000 medlemmar, plus minus 10 000-20 000. Det är svårt att veta exakt medlemsantal, då det finns en hel del medlemmar som inte får lön utbetalt och då inte kan betala medlemsavgiften. Medlemmarna kan få juridisk hjälp och även de som inte har råd att betala medlemsavgiften kan få denna hjälp.

De berättade att de offentligt anställda alltid får sina löner utbetalda, det är de privat anställda som inte alltid får betalt. De privata företagen och koncernerna blev förstörda under kriget. Inhemska och utländska företag köpte då upp välfungerande delar av företag för nästan ingenting och kvar blev de icke fungerande delarna, där flest arbetade. Städerna var uppbyggda kring dessa företag och de var

kopplade till varandra, så om en industri föll, så föll även de andra och städerna avfolkades, då de som blev arbetslösa flyttade om de hade möjlighet. Detta resulterade i att många mellanstora städer krympte markant. På mycket kort tid kunde rika områden avfolkas och bli fattiga.

I mötet berättade kvinnorna att anledningen till att så många unga lämnar landet är den höga arbetslösheten, som idag ligger på 46-47 %. De internationella officiella siffrorna visar på en arbetslöshet runt 25 %, men detta är missvisande, då många har tillfälliga ströjobb, vilket inte ger pengar till socialförsäkringen. Arbetslösheten är större bland kvinnor än bland män. Det är mycket hög arbetslöshet bland nytexaminerade akademiker. De senaste åren har man genom projekt arbetat för att staten ska betala lönen för nytexaminerade det första året de är anställda. Man behöver nämligen ha ett års erfarenhet för att få en anställning. Tyvärr blev inte detta så bra som man hoppades på. Arbetsgivaren använder det inte på rätt sätt, utan utnyttjar detta genom att bara ha de nytexaminerade anställda det år de får pengarna. Sedan tar de in en ny som de åter får pengar för. Det har gjort att de flesta inte får stanna kvar efter ett år. Många fick under det året de var anställda inte heller göra adekvata arbetsuppgifter som de hade kompetens för, utan enklare, administrativa uppgifter. Många företag har satt detta i system.

Det råder stor osäkerhet även bland de som har en anställning inom det privata, då många inte får ut sin lön, eller att man sätter korta giltighetsdatum på kollektivavtal, som alla ändå inte skriver på. Mentaliteten är att om man inte vill vara kvar på ett företag och acceptera förhållandena där så finns någon annan som kan ta ens plats. Om arbetsgivaren döms i ett arbetsrättsligt mål, så är straffavgiften så låg att det inte spelar någon roll. Straffet blir inte kännbart och arbetsgivarna kan fortsätta göra som de vill. Det finns bara två tillsynsinstanser i Bosnien och de är båda korrupta. Hela samhället är korrupt, ett exempel på det är att läkare förväntar sig ett kuvert pengar vid ett patientbesök.

I mötet fick vi veta att mutor, korruption och arbetslöshet är de största problemen och de formar samhället. Ett annat problem är att utbildningarna inte är anpassade efter arbetsmarknadens behov. Det examineras hur många ekonomer och jurister som helst, men det är brist på ingenjörer. Små byar startar egna universitet som inte är äkta och man får intyg och diplom under bordet. Systemet är inte uppbyggt på ett hållbart och fungerande sett och detta har blivit konsekvensen.

Enligt Wikipedia är Bosnien-Hercegovina indelade i två entiteter och ett distrikt. Den ena entiteten heter Federationen Bosnien-Hercegovina och är uppdelat i tio kantoner med självstyre. Kantonerna är sedan indelade i kommuner. Huvudstaden i både landet och federationen Bosnien-Hercegovina är Sarajevo. Den andra entiteten heter Republika Srpska och är inte indelat i kantoner, utan direkt i kommuner. Huvudstaden där heter Banja Luka. Den tredje delen av landet är det lilla distriktet Brcko. Det finns två mer övergripande regeringar, en i den bosniska delen av landet och en i den serbiska delen. Alla kantoner i federationen Bosnien-Hercegovina har sin egen polis, hälsa och utbildning. Det finns en omfördelningspolitik för att fördela resurserna, men en del kantoner säger alltid att de får för lite. Republika Srpska är mer centralstyrt. (Källa: Wikipedia)

Lejla och Selma berättade att det är val i landet vartannat år och nästa val är år 2018. Alla hade stora förväntningar när det blev en socialdemokratisk regering och fackföreningarna stödde partiet. Det blev dock en stor besvikelse, då många av de lagändringar partiet lovat innan valet, lades på is. Det är svårt att prata om en vänster- eller högerskala gällande partierna. Högersidan kommer från ett socialistiskt system. Vänstersidan hamnar lätt i nationalism och ställer sig på en grupp sida.

De berättade att det är svårt att känna av att det finns en enad front som jobbar mot framtiden. Det finns många minnen från kriget. De berättade vidare att det har hänt att någon politiker från Republika Srpska sagt att de inte känner sig som bosnier. I mötet sa de att det blir svårt att utvecklas framåt förrän invånarna känner sig som en enad nation. Samtidigt ser de fackliga organisationerna i denna region som en enande kraft som har samarbetat sedan krigets slut och idag har fortsatt goda relationer.

År 2003 startade förbundet ett projekt med målet att alla nya medlemmar under 35 år skulle få en bas-utbildning gällande fackligt arbete. I övrigt anordnar de olika sektorerna utbildningar och workshops utifrån vad de har råd med. Det finns en ungdomssektion som har gått ut till flera gymnasier och utbildat om rättigheter och skyldigheter gällande arbetsrätt. Bristen på pengar är dock ett hinder då det gör att de inte kan ta fram material att dela ut till medlemmarna.

Medlemsavgiften i förbundet är en procent av medlemmarnas bruttolön. Medlemsavgifterna finansierar lönerna för de som arbetar fackligt. Medlemsavgifterna blir dock allt lägre och förbundet hyr ut delar av sina fastigheter för att få in pengar. Flera som arbetar för förbundet fick ingen lön utbetald under fyra månader tidigare i år, på grund av att medlemsavgiften minskat. Antalet anställda i förbundet har minskat men är idag tre jurister, två ekonomier, tre ombudsmän, en sekreterare och en ordförande.

Man blir inte medlem under sin utbildning, utan det är först när man påbörjar en anställning som man blir medlem. Det finns generella kollektivavtal som utgör basen för alla. Varje sektion tecknar sedan mer yrkesspecifika avtal, vilka ej får ge sämre villkor än basavtalen. Det finns också specifika företagsavtal, men inte heller dessa får vara sämre än basavtalen.

Lejla och Selma berättade att minimilönen är om 510 Konvertibilna marka (KM) och medellönen om 860 KM. Man kan få a-kassa i ett halvår och den ligger på 100 KM. Barnbidraget är om 20 KM, men för att få det måste man kunna bevisa att man har det dåligt ställt. Man kan vara föräldraledig i ett år

och i Sarajevo är föräldrapengen bra, 350 euro, men i en annan kanton kan den vara lägre. Även socialbidrag styrs av varje kanton och kan därför variera. På grund av detta flyr de unga ifrån de kantoner som har mindre pengar vilket gör att de redan hårt drabbade industristäderna får det än sämre.

En svårighet gällande det ekonomiska läget i landet är att demografin har förändrats. Tidigare gick det tre anställda på en pensionär, men idag finns en anställd för två pensionärer. Man kan gå i pension antingen vid 65 års ålder, eller efter 40 års arbetslivserfarenhet.

Det internationella samarbetet är mycket viktigt, eftersom många utländska företag inte följer de lagar och regler som finns i hemlandet. Stora företag skriver på avtal om fackliga rättigheter som de måste följa, vilket land de än är i. Det låter väldigt bra, men följs inte. I mötet berättar de att de juridiska, arbetsrättsliga processer som arbetstagare initierar hanteras oärligt, då de är mycket dyra och tar alldeles för lång tid. Facket hjälper till, men det hjälper inte mycket. Om arbetsgivaren väcker åtal går det dock fort. I mötet berättar de om att det finns politiska krafter som försöker ändra lagen så att facken inte ska kunna hjälpa arbetstagarna när de väcker process. Det finns ingen domstol som jobbar med arbetsrätt, utan dessa ärenden kommer till vanliga domstolar. Det fanns tidigare en domstol som jobbade med arbetsrätt, men den togs bort. Man kämpar för att åter få en sådan domstol. Fackförbundens jurister får inte längre driva processer, utan en advokat ska göra detta.

Man har fackligt förtroendevalda som har tre timmar i veckan att lägga på fackligt arbete. Det finns fler förtroendevalda i det offentliga än i det privata. Kvinnorna berättade för oss om fall, särskilt i det privata, där förtroendevalda blir utsatta för till exempel mobbning och det är därför vanligt att anställda inte vågar organisera sig fackligt. Arbetare har det inte alltid sämre än tjänstemän. Det beror helt på vilket företag man arbetar på.

Om man blir sjukskriven så får man ingen lön. Man förlorar även de förmåner, till exempel kollektivtrafikkort och mat, som ingår i lönen. De första 42 dagarna man är sjukskriven så betalar arbetsgivaren de sociala avgifterna. Därefter görs en utredning och om man bedöms behöva fortsatt sjukskrivning så går staten in och betalar de sociala avgifterna. I verkligheten går det inte att vara sjukskriven, eftersom man inte får någon lön eller sjukpenning. Även de som genomgår cancerbehandlingar arbetar. Man får dock inte avskeda någon som är sjukskriven. Om man är utan lön under mer än fyra månader så förlorar man sin sjukförsäkring. Om man är hemma för sjukt barn, så behåller man förmånerna, men får ingen lön.

Om arbetsgivaren behöver avskeda på grund av arbetsbrist så är uppsägningstiden 15 dagar för arbetsgivaren och den anställda får vid avskedet tre månadslöner. Arbetstagarna har en månads uppsägningstid. Regelverket hanterar anledningar till uppsägning och dessa regler gäller överallt.

Lejla och Selma berättade att av lönen tas 69 % av staten till sociala avgifter. Av det som blir kvar betalar man skatt på allt över 600 KM. Det kan skilja mycket mellan olika personers lön, till exempel kan städarna på ett statligt ägt företag, tjäna mer än tjänstemän inom offentlig sektor. De som får de välavlönade jobben är de som är medlemmar i rätt parti och inte opponerar sig. Man kan även få bra jobb genom att muta någon. Det pågår just nu en rättegång mot högt uppsatta jurister inom staten, då de har förmedlat jobb genom mutor. Detta har dock inte gett någon effekt hittills.

Vanliga tjänstemän inom det offentliga har inte höga löner, utan det är de arbeten som på något sätt är kopplade till staten som ger bra betalt. För att få arbeta inom de statliga företagen ska man vara medlem i det ledande partiet. Även om företagen går så dåligt att de egentligen inte kan betala ut löner, så lånar de pengar så att de kan betala ut lönerna. Det är mycket bra villkor inom dessa företag.

Staten har egentligen för stor administration och man sa därför för ett tag sedan att det skulle vara anställningsstopp. Trots detta har hundratals nyanställningar gjorts. Det handlar mycket om tjänster och gientjänster och ingen kollar upp om någon gör fel så länge man gynnas. Även de högsta juridiska instanserna är korrupta.

Som ett exempel på hur säkert vissa personer högt upp i hierarkin sitter, berättade kvinnorna om en av landets ministrar som är alkoholiserad och körde rattfull så att han orsakade en bilolycka. Men trots att det fanns bevis på film så blev det inga juridiska konsekvenser för ministern. Det är bara det egna partiet som kan få bort till exempel en minister. Det finns bara ytterst få med både makt och moral, konstaterar de. När man en viss nivå i samhället så kan man göra vad man vill utan att det får konsekvenser. Många pratar om att de har moral, men i praktiken efterlever de inte detta. Om man tar lån så gäller mycket höga räntor. De som är högt uppsatta i samhället får dock mycket bättre räntor när de tar lån, vilket skapar helt andra livsvillkor för dem med makt. Som enskild medborgare är det svårt att påverka då man till exempel inte kan väcka en fråga på egen hand, så som man kan i många andra demokratiska länder.

Grundskola och gymnasium är gratis. Universitetet är också gratis, eller kostar en symbolisk summa. Vuxenstudier får emellertid betala för sig. Grundskolan bidrar dock inte med något material, utan barnen får ta med sig allt, som till exempel pennor och block. Tidigare var böckerna i grundskolan gratis, men nu får man betala ungefär en månadslön i början av varje termin. Skolorna byter dessutom ut böcker hela tiden, så det går inte att köpa böcker i andra hand. Den enda boken man kan ära och som är densamma är läroboken i religion. Det finns ett förslag om en ny lag gällande att samma skola ska ha samma böcker, så att det går att ära eller köpa begagnat. Det blir mycket dyrt att hela tiden köpa nya böcker. En plats på fritids kostar 200 KM i månaden och dagis kostar ungefär 220 KM. Alla barnens aktiviteter kostar också. I forna Jugoslavien hade man ett system liknande det som finns i Sverige, men detta är nu sönderslaget. Det finns idag inget samhälleligt samvete i Bosnien, konstaterade våra kollegor i mötet. De som försöker kritisera hur samhället ser ut, får en fin anställning mot att vara tysta, berättade de.

De berättar att de genom åren har haft mycket kontakt med Sverige och Norge i och med återuppbyggandet efter kriget.

Fackförbundet är just nu i en omvandlingsperiod, då det snart är kongress. Det man kommer att fokusera på inom kvinnosektionen är att lära ut vilka rättigheter man har, stärka självständighet, känna igen mobbning, diskutera diskriminering och diskutera föräldraledigheten. Man får hjälp med bidrag och förslag på teman från olika internationella organisationer. Det är egentligen ingen skillnad i lön mellan kvinnor och män, men dock är det nästan bara ä män på högre befattningar. Av 25 fackförbund har bara fyra kvinnliga ordföranden. Samhället är ett patriarkalt system där det saknas kvinnor i beslutande organ. Kvinnors självförtroende är en mycket viktig fråga för kvinnosektionen. Det finns en lag om att pappor får vara föräldralediga, men den praktiseras inte. Det är kulturellt oacceptabelt med föräldralediga pappor, konstaterar de. De berättade att de själva hade stött på en

pappa som varit hemma, men då hade mamman bättre lön. Kulturellt ser man det som att barnet är mammans ansvar tills det börjar prata, så våra kollegor och skrattade.

SUFBIIH

SUFBIIH är ett fackförbund för statligt anställda tjänstemän. Vi träffade vice ordförande Adil Aljic, samt hans två fackliga kollegor Visnja Ljubijankic som var jurist och Senad Memic som var professor i pedagogik. Förbundet har egna lokala organisationer och även regionföreningar som är uppdelade professionsvis och utifrån kantoner och/eller kommuner. De som är anställda inom förbundet är uppdelade i tre grupper; juridiska frågor, ombudsmän, samt ledningsfunktion. De utgör en av de 25 grenarna i Savez Sindikata och har samarbete med de övriga förbunden. De är även medlemmar i de europeiska internationella sammanslutningarna.

Vi fick veta att förbundet har 150 föreningar och 14 000 medlemmar. I var och en av de tio kantonerna finns en koordinerande förening. I Sarajevos kanton har man 3000 medlemmar och för denna förening är Visnja ordförande. Organisationen har två sektioner med särskilda inriktningar; en för kvinnor och en för ungdomar. I ungdomssektionen är 50 % kvinnor och 50 % män. Huvudmålet är att utbilda ungdomar och kvinnor om fackliga rättigheter. Senad är ansvarig för utbildning och internationella kontakter. För tre månader sedan blev den nya ordförande och vice ordförande för sektionen nyvalda. De har dock många års erfarenhet som aktiva inom förbundet.

Förbundet önskar transparens i samhället. Man vill gärna samarbeta med oss i Sverige om frågor som rör arbetsrätt. Visionen är att bli en del av EU. De kan få frågor kring vem som stöttar arbetarna. Idag är det facket som gör det, tidigare fanns det även välfärdsinstitutioner som kunde hjälpa till. Dessa finns dock inte kvar. Man använder sin hemsida på nätet för att informerar medlemmar vad man arbetar med centralt.

Förbundet har gratis juridisk rådgivning till sina medlemmar. De stöttar enskilda medlemmar och är delaktiga vid utformning av regelverk och avtal. Man har precis haft två ärenden i domstol där arbetsgivaren har brutit mot kollektivavtal och där har förbundet vunnit. De juridiska processerna kan hålla på i ett till fem år. Mindre arbetsgivare går fortare, om de inte är politiskt inblandade.

Förbundet har ett system där medlemmar kan ta lån utan ränta för att ha råd att utbilda sig. Dessa lån kan de sedan betala tillbaka under hela livet, det finns inget begränsat antal år då lånet måste vara betalat. Många går med i facket för att bli en del av kollektivavtal och för att få sina arbetsrättsliga frågor bevakade. Det finns både en lagligt reglerad strejk och ett fackligt regelverk kring strejk.

Det finns övergripande kollektivavtal, förbundsspecifika avtal och sedan avtal utifrån professionen. I landet finns en form av råd som består av representanter från regeringen, arbetsgivaren och facket. Där kommer man överens om regler och arbetsförhållanden för att försöka undvika strejk. I det rådet kommer man fram till lagförslag, men regeringen beslutar bara att verkställa en bråkdel av dessa. Därför försöker fackförbunden istället att reglera dessa frågor i kollektivavtalen, för att frågorna över huvud taget ska lyftas fram. De sitter nu i en situation där de som sitter vid makten har stiftat lagar som ska genomföras i statliga institutioner, men där det finns en konflikt då man inte har kommit överens kring kraven.

Facken vinner en del processer i juridisk mening, men regeringen har så stor makt över domstolarna att när skadestånd ska betalas ut kan de göra det under 100 år istället för under fem år. Konsekvensen blir då att det blir så lite pengar att det inte spelar någon roll. Regeringen stiftade nyss lagar om arbetsrätt på egen hand. Konsekvensen blev att 12 000 personer var ute på stan och demonstrerade. Efter demonstrationen beslutade sig regeringen för att istället sätta sig med facket och förhandla. Efter denna konflikt har regeringen startat upp så kallade "gula" fackföreningar som ska jobba för att splittra de befintliga fackföreningarna. Fackens dialog med regeringen är mycket bräcklig. Regeringen har velat koppla bort facken och fatta beslut på egen hand, men då har facken och arbetsgivarna satt sig tillsammans och kommit överens och därmed tvingat regeringen att förhandla. Förbundet stöder regeringens alla projekt som syftar till att förbättra förhållandena för de anställda.

Senad Memic, Visnja Ljubijankic, Adil Aljic, Johanna, samt Maja.

I mötet beskrev våra fackliga kollegor att de just nu är inne i en svår period. Inte utifrån hur facket är organiserat, utan utifrån landets läge. De beskrev ett land i omvandling. Lagstiftningen är bra och många bra lagar har nyss tillkommit. Dock är det ofta som lagarna inte efterföljs. Det finns många fall där de som har varit med och stiftat lagarna, själva har brutit mot dem. Det blir otacksamt att vara tjänsteman, då man är maktens verkställare och därmed blir de som representerar de lagar som makten har fattat, men som inte efterföljs. Även om landet har självständiga domstolar, mycket tack vare internationellt samarbete, så visar det sig att domstolarna är kopplade till politikerna. Facket spelar en mycket viktig roll, där man väcker frågor och bevakar rättigheter.

Det är problematiskt att facken har tagit fram regler som även de som inte är anslutna får ta del av och nyttja. Man behöver istället jobba på att få fler att ansluta sig och då locka med de saker som alla idag kan ta del av. En stor utmaning är att även om de som är offentligt anställda tycker att de har det dåligt betalt, har de det bättre än många andra. Denna sektion av förbundet bidrar med mycket pengar till de andra sektionerna. Men det kan i sig bidra till upplevd orättvisa och splittring. En viktig del av det fackliga arbetet är att ha aktiviteter, till exempel sportarrangemang, tillsammans med de andra delarna av forna Jugoslavien. Detta fungerar bra och är viktigt då de har samma utmaningar.

Adil och hans kollegor kom ihåg när Sverige och Jugoslavien hade ett samarbete gällande socialt skydd och välfärd. Det fanns en tid då länderna var nära varandra gällande lagstiftat socialt skydd i samhället. Tyvärr kom kriget emellan. Bosnien har blivit en enklare stat och då måste facken följa med i det. Eftersom facket är organiserat på olika nivåer, blir det problematiskt att samordna sig och det försvårar det fackliga arbetet. På grund av kriget har det blivit svårare att driva det fackliga arbetet framåt. Det sker till exempel ständigt lagförändringar på olika nivåer. Man behöver därför dra lärdom från de länder som inte har varit i krig och som har kommit längre, som för många år sedan var där Bosnien är idag. Det är viktigt för förbundet att få kunskap om hur vi i Sverige arbetar fackligt, bland annat med våra lokala och regionala fackliga ombud och hur vi arbetar med att stärka dem i deras ledarskap.

Förbundet har idag inget långtgående internationellt samarbete, men hade det tidigare med Turkiet och Ryssland. Det blev dock inte vad de hade förväntat sig. Istället strävar de efter samarbete med länder, till exempel Sverige, som har ett modernare synsätt. Mycket av samarbetet som varit blev personbundet. Man hade till exempel ett bra samarbete mellan socialtjänsten i Bosnien och socialtjänsten i Kroatien. Men när ordföranden byttes ut sloknade samarbetet.

Senad berättade att det är de nödvändiga elementära behoven som medborgarna behöver få tillgodosedda. Och det är viktigt att i tjänstemannaorganisationerna ha de professioner som kan ge medborgarna den hjälp och service som de behöver. Utifrån den offentliga sektorn är det största bekymret just nu de reformer som man genomför och som bland annat innebär att man minskar ner den offentliga administrationen. Det finns vissa krav på att göra detta och det kan på vissa håll vara befogat, men sättet som det görs på är inte bra. Man gör det snabbt, över natten, och man tar bort fel personer och skär ner på fel ställen, vilket gör att mycket kompetens försvinner. När kompetensen försvinner kan man sedan inte tillgodose behovet hos de som man egentligen är till för. Man jämför alltid med de som har det sämre, istället för de som har det bättre. Det innebär att man gör det sämre för de offentligt anställda, istället för att göra det bättre för andra så att de hamnar på samma nivå som de offentligt anställda. Man måste behålla en lönenivå hos kompetenta och välutbildade tjänstemän och experter, för att förhindra korrruption och kompetensförlust. Det krävs att jurister har ett professionellt förhållningssätt när de översätter lagar och avtal, för att uppnå de krav som EU ställer.

Enligt Senad var det svårt för facken att väcka frågor kring arbetsrätt och att bevaka arbetsrätten. Det finns ingen laglig väg att göra detta på. Lönen kan skilja sig beroende på vart man arbetar, även när det egentligen inte får göra det. Systemet med olika kantoner kräver stor administration eftersom kantonerna har självstyre. Staten har skrivit på ett avtal med International Monetary Fond (IMF), att man inte får höja offentligt anställdas löner. Avtalet gäller på obegränsad tid. Man försämrar även på andra sätt, till exempel genom att sänka minimilönen. Förbundet har försökt få in prestationsbaserad

lön i avtal, men har inte lyckats. Lönenivåerna är lagstadgade och därför har facken liten möjlighet att påverka dem. Det finns vissa frågor och oegentligheter som facket inte kan driva eller påverka, utan som politiken själva måste komma tillrätta med.

Man räknar med att fyra miljarder omsätts i svart arbetskraft i landet. Detta gör att det finns mycket pengar i omlopp som det inte dras sociala avgifter ifrån.

Genom den organisation man har på samhällets strukturer och instanser, men många olika nivåer, så måste fackliga finnas på många olika platser, vilket blir tidskrävande i och med att så många lagändringar genomförs. Detta tar tid från att utbilda förtroendevalda. Att man genomför många lagändringar och inför nya krav är dubbelt. Man vill visa att man närmar sig EU genom de lagar man förändrar, men då man inte fullföljer dessa lagar i praktiken, minskas inte glappet till facket som det borde. Det är svårt att förklara detta, då det är ologiskt, till och med för dem som lever mitt i det.

Latinska bron där Franz Ferdinand blev skjuten.

Reflektioner

Något som blev tydligt under vår resa är att man inte behöver resa långt för att fackets ställning och de arbetsrättsliga villkoren ska se mycket annorlunda ut än vad de gör i Sverige. De fackliga kollegor vi träffade pratade ofta om hur det såg ut i forna Jugoslavien och att allt var bättre då. På många sätt likt Sverige gällande välfärd. Vad som är en viktig lärdom är att det forna Jugoslavien var ett ekonomiskt välmående land, fram tills det en dag utbröt ett långvarigt krig som förstörde i stort sett all den välfärd som fanns. Det visar på hur bräckligt ett system och ett land kan vara. I Sverige tar vi vårt välfärdssystem, ett starkt fackligt inflytande och många år i fred för givet. De senaste åren har vi dock sett hur vår välfärd sakta har malts ner på många håll. Vi har även i dagarna fått höra att man från regeringen vill minska rätten till strejk. Detta från ett parti som i alla år talat för fackföreningar och välfärd. Det visar hur viktigt det är att fortsätta kämpa för de fackliga rättigheterna och för ett fortsatt solidariskt samhälle där vi hjälps åt att stötta de svaga i samhället. Konflikten i hamnen i Göteborg har på många sätt ställt saker och ting på sin spets, men det finns en stor fara i att staten går in och lägger sig i det som normalt hanteras mellan parterna på arbetsmarknaden. Detta är något som de vi träffade i Belgrad och Sarajevo vittnade om. För dem är strejken ett av de få påtryckningsmedel de har på arbetsgivare och stat. Om vi i Sverige skulle förlora vår strejkrätt skulle det kunna få ödesdigra konsekvenser, om förhållandena i landet ändrades drastiskt och vi plötsligt satt utan påtryckningsmedel.

Det pratas i Sverige idag om sänkta minimilöner. Även detta bör man vara mycket vaksam på, då vi vet att låga löner kan leda till ännu större ekonomisk- och social ojämlikhet i landet. Det kan också leda till ökad korruption, då mutor blir nödvändiga för att klara den standard man tidigare haft. Detta är både Serbien och Bosnien-Hercegovina exempel på. Sänkta minimilöner kan även bidra till en ökad svart arbetsmarknad, vilket gör att man förlorar mycket skattepengar som annars skulle kunna gå till välfärd. Vi tror att det blir en svår uppgift för våra fackliga kollegor att arbeta för ett rättssäkert samhälle, då korruptionen är så omfattande. Det är inte förrän lönerna betalas ut kontinuerligt och höjs som invånarna känner att de kan överleva på den lön de får, som korruptionen kan minska.

Det blev under våra möten tydligt hur långt vi har kommit i vår välfärd, men även att vi är på en tillbakagång gällande detta. Det finns en stor risk att det i ett Sverige med försämrad välfärd finns större utrymme för korruption och missunnsamhet och att de mest utsatta i samhället far än mer illa och blir än mer utsatta.

Våra kollegor i Bosnien berättade om löner och hur tungrovt det är gällande detta. Man kämpade för att inte alla ska ha samma lön, utan att lönen ska bli prestationsbaserad. Vi fackliga kan ibland känna att vi inte kan påverka särskilt mycket, men jämförelsevis har vi en möjlighet att påverka. Flera här i Sverige är negativa till prestationsbaserad lön och till den dialogmodell vi använder oss av. I Bosnien är detta dock något man kämpar för att få igenom.

Något som våra kollegor i både Belgrad och Sarajevo var intresserad av var hur det fungerar med arbetsrättsliga frågor i Sverige. Det blev tydligt att detta fungerar mycket bättre här än i Balkan, där lagar och regler finns, men där stat och domstolar gör det omöjligt eller meningslöst att driva arbetsrättsliga frågor till domstol. Att få till en förändring gällande detta är ett stort och tungt arbete som våra fackliga kollegor har framför sig och det underlättar inte för dem att staten är beroende av de internationella företag som etablerar sig i landet, då många av dessa företag har mycket dåliga

arbetsförhållanden och dålig inställning till facklig verksamhet. Många bra lagar är redan stiftade, men vägen är lång till att få dem att fungera i praktiken.

Idag får vi ganska ofta frågan om varför man ska vara med i facket? Vi vet också att anslutningsgraden minskar. Vår studieresa har fått oss att än mer inse hur otroligt viktigt fackets roll är i samhället, både för arbetstagarna och för välfärden i landet. Det pratas idag om att samhället blir mer individualistiskt och här i Sverige finns en stor andel singelhushåll. Men frågan vi måste ställa oss är vad som händer om vi enbart ser till vårt eget välbefinnande och inte ser vinsterna av ett solidariskt tänkande? Genom anslutning till fackförbunden kan vi bli starka tillsammans och gemensamt kämpa för arbetstagarnas rättigheter. Idag upplever vi att många tar de arbetsrättsliga lagar och regler som finns i Sverige, för givna och man ser inte det arbete som fackförbunden gör förrän det hettar till i någon fråga. Då är det viktigt att påminna sig om det långsiktiga arbete som fackförbunden gjort under många år och sakta men säkert blivit en inflytelserik part på arbetsmarknaden. Det vi kommer bära med oss efter studieresan är hur snabbt allt man byggt upp kan raseras, hur skört vårt välfärdssamhälle är och hur lång vägen är till ett fungerande demokratiskt välfärdssamhälle.

Syftet med vår resa var även att titta på kvinnornas situation och hur fackförbunden arbetade med detta. Det visade sig att även om det var svårt för de flesta invånarna i Serbien och Bosnien, så var det kvinnorna som hade det svårast. De kvinnor som vi träffade från kvinnosektionen i Sarajevo, berättade att det kulturellt är omöjligt för många att tänka sig att pappor är föräldralediga och att barnen är huvudsakligen mammors ansvar. Detta gör att kvinnor förväntas stanna hemma med barnen, vilket försvårar för kvinnor att komma tillbaka i arbetslivet, då många arbetsgivare straffar de som är föräldralediga. Det var inte heller ett alternativ med barnomsorg, då det var mycket dyrt. Även detta bidrar till att det blir kvinnor som stannar hemma, vilket leder till sämre förutsättningar vid pension, eller om mannen skulle avlida. Det bidrar även till att kvinnor kan känna sig tvungna att stanna kvar i en destruktiv och våldsam relation, då det inte finns ekonomiska förutsättningar för kvinnor att leva som ensamstående föräldrar. Svårigheterna för kvinnor när de vill bli förälder visade sig också när vi träffade kvinnosektionen i Belgrad, som berättade om de blanco-avtal som kvinnor kan tvingas skriva på vid anställning. Dessa avtal gör att kvinnor hamnar i en fälla där de kan avskedas om de skulle bli gravida och det finns därmed ingen anställningstrygghet. Frågan är hur man ska komma åt detta.

Något som gav vår resa en extra dimension var de oplanerade möten vi fick med invånarna i länderna. Till exempel den taxichaufför som under resan från flygplatsen till hotellet i Belgrad, oavbrutet berättade om staden, landet och sina personliga åsikter. Det var även intressant att få följa med på ett traditionsenligt Alla helgons dagsfirande. Något som berörde oss djupt var att få möta de barn som bodde på det barnhem vi besökte i Belgrad och den nästintill omöjliga uppgift som de anställda där hade. Det var dock positivt att höra att man under de senaste åren arbetat fram en bättre familjehemsvård och att det är ett arbete som man fortsätter med. Mötet med socialarbetarnas fackförbund i Belgrad berörde oss också. Det är nästintill omöjligt att förstå hur socialarbetare där orkar med sitt jobb, när det finns så många behovande och så lite personal och pengar. Det sätter perspektiv på vår egen socialtjänst och hur långt vi här i Sverige faktiskt har kommit, även om vi har en hel del kvar att jobba på. Det gör oss även oroliga, då vi sett hur socialarbetare här i Sverige fått en försämrad arbetsmiljö under de senaste åren, samt då en del

partier vill strama åt bistånd till utsatta. Här har vi fackliga ett viktigt arbete framför oss, där vi gång på gång måste arbeta för en god arbetsmiljö för de som arbetar med samhällets mest utsatta.

Avslutningsvis vill vi säga att även om våra fackliga kollegor brottades med många svåra frågor och även om länderna befann sig i svåra situationer med många utmaningar, så kämpade våra kollegor och gav inte upp. Det fanns hos dem en energi, en envishet och en vilja att arbeta för ett bättre, mer jämlikt samhälle med bättre välfärd, starkare arbetsrätt och mindre korruption. Vi berördes båda känslomässigt av den svåra situation som länderna befinner sig i, men fick också kraft och energi av våra kollegors aldrig sinande tro på framtiden och att det var möjligt att gemensamt förändra länderna till det bättre.